

Algirdas Ažubalis

Pirmosios lietuviškos aritmikos mokymo metodikos autoriui – 120

Šiais metais, kai Lietuva pažymi 600-ąsias savosios mokyklos ir 450-ąsias pirmosios knygos metines, sukanka 120 metų nuo pirmosios lietuviškos aritmikos mokymo metodikos autoriaus mokytojo Mečislovo Vasiliausko gimimo.

Mečislovas Vasiliauskas gimė 1877 m. lapkričio 20 d. Marijampolės apskrities Liudvinavo miestelyje. Mokėsi Liudvinavo pradžios mokykloje, 1898 m. baigė Veiverių mokytojų seminariją. Mokydamasis joje priklausė slaptam lietuvių būreliui, platino „Varpą“, „Ūkininką“ ir kitus leidinius. 1899 m. mokytojavo Garliavos apylinkėse ir slaptai dirbo su jaunimu. Caro žandarų buvo suimtas ir ištremtas į Odesą draudžiant dirbti mokykloje. 1904 m. dirbo pradinėje mokykloje Maskvoje, 1905 m. – „Saulės“ pradinėje mokykloje Kaune, bet buvo persekiojamas žandarų, todėl pasitraukė į Skrebotiškį (dabar Pasvalio r.), kur iki 1915 m. mokytojavo. 1915–1916 m. M. Vasiliauskas dirbo Maskvoje, lietuvių karo pabėgėlių vaikų pradinėje mokykloje, dalyvavo lietuvių draugijų veikloje. 1918 m. grįžo į Lietuvą, trumpai buvo Utenos švietimo skyriaus vedėju, 1919 m. – Jurbarko, 1920–1925 m. – Biržų apskričių pradinių mokyklų inspektoriumi. 1925–1940 m. M. Vasiliauskas dirbo Šiaulių mokytojų seminarijos pavyzdinės pradžios mokyklos vedėju, o 1940–1945 m. – šios seminarijos dėstytoju. Vengdamas sovietinio saugumo persekiojimų, pasitraukė iš Šiaulių, 1945–1957 m. dirbo Pakruojo rajono Stačiūnų septynmetės mokyklos direktoriumi. Jam buvo suteiktas nusipelnusio mokytojo vardas. Mirė M. Vasiliauskas 1957 m. gegužės 17 d. Stačiūnuose.

M. Vasiliauskas buvo vienas iš lietuviškų pradinių mokyklų vadovėlių rengėjų, jo vadovėliai susilaukė daug leidimų. Parengė ir nemažai metodikos knygų:

- su J. Matulevičiumi pirmąją chrestomatiją pradinėms mokykloms „Mūsų dirva“ (1907, 3-iasis leid. 1920),
- „Vainikėlis“ (1916, skaitinius II skyriui su R. Ambrozaičiu, V. Arminaite ir I. Statkevičiumi),

- „Trumpą aritmetikos pradedamojo mokslo metodiką“ (1920),
- gamtos mokslų chrestomatiją „Pažinkite mus“ (1922, su J. Janušoniu),
- „Naująją dirvą“ (1922),
- „Lietuvių kalbos pr. mokslo metodiką“ (1924 Rygoje, 1925 Šiauliuose),
- leidinėlių „Rašyk taisyklingai“ (1924),
- elementorių „Žibutė“ (1 d. 1924, 10-asis leid. 1939; 2 d. 1928, 7-asis leid. 1939),
- „Trumpą aritmetikos metodiką“ (1928),
- „Gimtąjį žodį“ (1929),
- „Praktinį lietuvių kalbos vadovėlį“ (1930, 6 d.),
- elementorių „Rūtelė“ (I–VI skyriai), kurio atskiros dalys susilaukė labai daug leidimų (1930–1940),
- „Praktinę lietuvių kalbos gramatiką“ (1936),
- „Rūtelės elementoriaus lietuviškai-lenkišką žodynėlį“ (1939),
- „Praktinį rusų kalbos vadovėlį“ (1940), kuri Glavlitas uždraudė platinti ir sunaikino.

Apie pedagogikos ir įvairių dalykų mokymo metodikų problemas daug rašė „Vilniaus žiniose“, „Beraštyje“, „Švietimo darbe“, „Mokykloje ir gyvenime“ ir kitur. Ankstyvieji jo straipsniai buvo arba be parašų, arba pasirašyti slaptazodžiu „Gerutis“, kriptonimu „M. V.“ Po karo dar parašė ir išleido „Lietuvių kalbos metodiką“ (1948) mokytojų seminarijoms ir pradinėse klasių mokytojams.

„Trumpoje aritmetikos pradedamojo mokslo metodikoje“ M. Vasiliauskas akcentuoja mokinių aktyvumą („aktingumą“), mokymo vaizdumą („paveikslinimumą“) ir mokymo ryšio su gyvenimu svarbą pradiniam aritmetikos mokyme. Yra ir trūkumų, sąlygotų tuometinės metodikos nenusistovėjimo. Pavyzdžiui, M. Vasiliauskas dar neišryškino koncentrinio aritmetikos mokymo, atskirai nagrinėdamas tik „10“ ir „20“ koncentrus, o po jų iš karto pereidamas prie daugiaženklųjų skaičių koncentro. Pervertinamas ir vaizdumo vaidmuo: mokant sudėties $6 + 3$ siūloma sujungti 6 ir 3 pagaliukų aibes ir suskaičiuoti, kiek gauta (dabar dedame $6 + 1 + 1 + 1$), remiantis numeracijos žinojimu. Po pagrįstos (nors kai kur ne visai) A. Busilo, J. Gvildžio ir M. Mačernio kritikos to meto periodinėje pedagoginėje spaudoje M. Vasiliauskas knygelę pertvarkė ir naujai išleido 1925 m.

Matematikams įdomi ir „Ištisinio mokymo praktika“. Ji liudija, kad M. Vasiliauskas bandė realizuoti kompleksinį („ištisinį“) mokymą II pradinės moky-

klos skyriuje, pateikdamas didaktinį visos šio skyriaus mokomosios medžiagos išplanavimą. Jo įžangoje akcentuojama, kad vaiko sąmonėje nėra pagrindo skirstyti gamtos ir žmonių gyvenimo reiškinius taip, kaip tai daroma moksle, pabrėžiama, kad kur kas geresnė už tradicinę yra „ištinė arba kompleksinė mokymo sistema“. „Didaktinės medžiagos planavimas“ pradedamas taip:

I. Rudens sezonas. I savaitė.

Tema. Vaikų gyvenimas vasaros atostogų metu < ... >

1) Kas yra vaikų pergyventa, patirta, išmokta ir nuveikta per vasarą < ... > 2) Kuriuos laukų darbus vaikai yra matę vasarą ir ką jie patys padėję dirbti < ... > Matematika. Sudėtis 100 ribose. Išskaičiavimai: kiek laiko traukiasi šienapjūtė, rugiapjūtė ir kiti darbai. Kiek valandų vasarą kaimo žmonės dirba ir kiek ilsisi? Kiek vidutiniškai įvairių javų varpoje esti grūdų? Sudaro ir sprendžia uždavinius, kuriuose apskaičiuojamas derlius, lauko darbininko uždarbis, ūkininko išlaidos ir t. t. Pratinasi greitai skaičiuoti.

Tuo metu mokslo metai II skyriuje truko 32 savaites, todėl M. Vasiliauskas pateikia 32 panašiai suplanuotas temas: „Mokyklos kolektyvo organizaciniai reikalai“, „Ruduo kaime“ ir pan. Pabaigoje pateikiami nurodymai – „Ką gali vaikai savaimingai atlikti vasaros atostogų metu“. Kitiems skyriams nieko panašaus nebuvo parašyta. Tačiau, kiek galima spręsti iš straipsnių to meto pedagoginėje periodinėje spaudoje, mokytojų – kompleksinio mokymo entuziastų – būta: V. Ruzgas, P. Griškelis, K. Masiokaitė-Bartninkaitienė ir kiti. Bet plačiai šis mokymas nepaplito, nes tam trūko ir konkrečios metodikos, ir priemonių. Apsiribota matematikos mokymo ryšio su gyvenimu realizavimu per uždavinių sąlygas. Dabar mokykloje vėl bandoma taikyti integruotą mokymą, todėl būtina prisiminti ir išanalizuoti ikikarinėje Nepriklausomoje Lietuvoje sukauptą teigiamą ir neigiamą patirtį.

Geometrija yra kalnynas. Reikia drąsos į jį pakilti. Pakelės vaizdai yra nuostabūs. Pats kopimas ugdo keleivį. Vedlys, kurs parodo grožį ir didybę, atkreipia dėmesį į jo vertas vietas, nusipelno keliautojų grupės dėkingumo.

Tam, kas nesugeba to daryti, kas nežino kelių, kas užkrauna keliautojams nereikalingą našta ar vedžioja juos tarsi užrištomis akimis, nereikėtų imtis vedlio vaidmens. Apsimetėlis vedlys, kurs tvirtina, jog spalvinga panorama, matoma iš automobilio yra tokia pat gera kaip ir vaizdas nuo viršukalnės, yra tiesiog fokusininkas, ir jis lengvai demaskuojamas.

Kalnynas išliks, jis nebus naudojamas vien tik kaip akmens skaldykla komercinėms statyboms, jo didybės nesutrikdys grumstai, mėtomi nuo gretimų kalvelių, tačiau jo takai bus išvalyti nuo nereikalingų kliūčių, jie bus išlyginti, kur tai naudinga, ir visiškai nauji keliai bus nutiesti laikui bėgant, bet jie bus iškalti uolose, o ne nuausti iš dienos svajonių.

Kiekvienas garbingas vedlys prisidės prie šito darbo, jis skatins keleivį įveikti nors ir nedidelę viršukalnę, vien jau todėl, kad to paties vaizdo neįmanoma pamatyti iš jokios kitos vietos. Tačiau jis rimtai nevertins fokusininko pastangų ir geriausiu atveju tik probėgšmais išklauskys pareiškimą to, kurs tvirtina, kad smėlio kalva yra Everestas.

D. E. Smith. The teaching of geometry.